

CERTIFICERINGSSCHEMA DUURZAAMHEIDSPROGRAMMA TUURLIJK!

Tuurlijk!

Zuivel voor morgen

DATUM VAN INGANG: 01-04-2024

VASTGESTELD DOOR:

COÖPERATIE DOC KAAS U.A.

JUMBO SUPERMARKTEN

UNIEKAAS HOLLAND B.V.

VERSIE: 1.1

UPDATE 1 NOVEMBER 2024. IN DEZE VERSIE VAN HET CERTIFICERINGSSCHEMA
ZIJN DE AANVULLENDE BESLUITEN TOT 1 NOVEMBER 2024 OPGENOMEN.

Publicatie van dit schema onder voorbehoud van tussentijdse wijzigingen.

Het meest recente certificeringsschema en eventuele
'aanvullende besluiten' staan gepubliceerd op www.dockaas.nl.

INHOUDSOPGAVE

CRITERIA DUURZAAMHEIDSPROGRAMMA TUURLIJK! MELK

DIERGEZONDHEID & DIERENWELZIJN (1) 3

GRONDGEBRUIK & MILIEU (2) 7

KLIMAAT (3) 9

BIODIVERSITEIT (4) 10

ALGEMEEN (5) 12

Woordenlijst

BBP: Bedrijfsbehandelplan
 BGP: Bedrijfsgezondheidsplan
 CI: Certificerende Instantie
 DS: Droge Stof
 KKM: Keten Kwaliteit Melk
 KO: Knock-Out
 KPI: Kritische Prestatie Indicator
 RI&E: Risico Inventarisatie & Evaluatie
 RSPO: Round Table on Sustainable Palm Oil
 RTRS: Round Table on Responsible Soy

DIERGEZONDHEID & DIERENWELZIJN (1)

CRITERIUM	INTERPRETATIE	BEORDELIJNGSRICHTLIJN	SOORT AFWIJING
1.1 Geen aanbindsysteem als huisvestingsstelsel Veehouders hebben geen aanbindsysteem als permanent huisvestingsstelsel voor melkkoeien en jongvee.	Controleer fysiek of er geen aanbindsysteem als permanent huisvestingsstelsel voor melkgevendende koeien, droge koeien of jongvee aanwezig is op het bedrijf. Dit geldt voor al het melkvee (melkgevendende koeien, droge koeien en jongvee). Indien aanwezig en niet meer in gebruik, voldoet het bedrijf. Het aanbinden ten behoeve van behandeling is voor enkele uren wel toegestaan.	Norm controleren.	Knock Out (KO), bij jaarrond aanbinden.
1.2 Hitteprotocol Koeien hebben op dagen >25 graden celcius toegang tot schaduw en verkoeling. Wanneer koeien op stal staan dient er op z'n minst 1 hittestressmaatregel uitgevoerd te zijn. Dit kan zijn: ventilatoren, verneveling, isolatie dak of voermaatregelen. In 2025 hebben alle deelnemende melkveebedrijven ventilatoren of verneveling op hun bedrijf geïnstalleerd voor de melkkoeien.	Veehouder kan hitteprotocol overleggen tijdens audit. Dit hitteprotocol bevat op z'n minst: welke maatregel er is uitgevoerd (ventilatoren, verneveling, isolatie dak of een voermaatregel). Daarnaast geeft veehouder aan vanaf welke temperatuur dit protocol in werking gaat. Voermaatregel betekent aantoonbare aanpassing van het rantsoen ter vermindering van hittestress. Indien nodig geeft veehouder in protocol aan welke maatregel hij voor 2025 gaat uitvoeren (ventilatoren of verneveling). Ventilatoren en/of verneveling moet op elke plek in de stal waarneembaar/voelbaar zijn (m.u.v. voergang, melkstal en/of melkrobot).	Veehouder heeft hitteprotocol aanwezig, waarin staat welke bescherming het vee heeft in dagen met meer dan 25 graden Celsius. Controle tijdens Tuurlijk! audit.	Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken een hitteprotocol te kunnen overleggen.
1.3 Aanwezigheid koeborstels Tenminste 1 werkende elektrisch aangedreven roterende koeborstel per 70 melkkoeien en aanwezigheid van een koeborstel (hoeft niet elektrisch aangedreven te zijn) voor droge koeien, waar alle dieren toegang toe hebben (per groep). In 2025 is ook voor alle groepen jongvee in een groepshuisvesting een koeborstel aanwezig (hoeft niet elektrisch aangedreven te zijn).	Controleer in de stal voor lacterende melkkoeien het aantal werkende, functionele elektrisch aangedreven koeborstels en het aantal koeien dat op de stallijst staan. Per 70 lacterende koeien dient een werkende elektrisch aangedreven koeborstel aanwezig te zijn. Voor alle droge koeien dient ook een koeborstel aanwezig te zijn. Deze hoeft niet elektrisch aangedreven en roterend te zijn.	Fysieke controle tijdens Tuurlijk! audit. Voor starters in het programma geldt een overgangstermijn van een half jaar.	Het niet beschikbaar hebben, of een niet werkende koeborstel geldt als afwijking. Afwijking dient binnen 4 weken hersteld te zijn.
1.4 Stalbezetting Te allen tijde tenminste 1 ligplaats per dier (alle aanwezige runderen met uitzondering van vleesvee).	Al het vee dat tot het melkveebedrijf behoort heeft een ligplaats. Controleren van de stallijst met het aantal ligboxen in de stal. In een vrijloopstal heeft iedere koe minimaal 4,5 m ² ligruimte beschikbaar (gaat om pure ligruimte).	Norm controleren tijdens Tuurlijk! audit. Opvragen stallijsten en tellen van de aanwezig beligbare boxen. Indien sprake is van een vrijloopstal dient 1 koe minimaal over 4,5 m ² ligruimte te beschikken.	Afwijking dient binnen 4 weken hersteld te zijn.
1.5 Ligcomfort Lacterende melkkoeien liggen in een dikke laag strooisel, op een rubberen mat of op een koematras, die nog intact is. Het jongvee en de droge koeien dienen in ingestrooide ligboxen/potstal te liggen of op rubberen matten of koematrassen.	Indien veehouder gebruik maakt van diepstrooiselligboxen die voorzien zijn van strooisel, dienen deze goed gevuld te zijn. Maakt veehouder gebruik van koematrassen of rubberen matten dienen deze voor 90% van het aantal matrassen volledig in tact te zijn (dus geen scheuren, gaten e.d.). Het overige vee dient in ingestrooide ligboxen/potstal te liggen of op rubberen matten of koematrassen die 85% in tact zijn.	Controle tijdens Tuurlijk! audit. Alle groepen controleren.	Bij het niet voldoen ontvangt melkveehouder binnen 4 weken een hercontrole.
1.6 Beschikbaarheid tot schoon en fris drinkwater Het vee heeft te allen tijde de beschikking over schoon en fris drinkwater.	Water is permanent beschikbaar voor al het vee vanaf een leeftijd van 28 dagen. De drinkwaterpunten dienen permanent aangesloten te zijn op de waterleiding. Bij een uitloop of weidegang mag dit ook oppervlaktewater zijn.	Controleer de permanente beschikbaarheid van water tijdens Tuurlijk!	Bij het niet voldoen ontvangt melkveehouder binnen 4 weken een hercontrole.

DIERGEZONDHEID & DIERENWELZIJN (1) VERVOLG

CRITERIUM	INTERPRETATIE	BEORDELIJNGSRICHTLIJN	SOORT AFWIJING
1.7 Voerhek management Voermanagement plan, zodat er geen competitie aan het voerhek bij alle aanwezige diergroepen is. Dit betekent dat er te allen tijde fris voer voor het voerhek dient te liggen.	Bij alle diergroepen dient te allen tijde fris voer voor het voerhek te liggen (m.u.v. kalveren in de eenlingboxen).	audit. Controle tijdens Tuurlijk! audit.	Bij het niet voldoen ontvangt melkveehouder binnen 4 weken een hercontrole.
1.8 Weidegang melkkoeien Het melkveebedrijf weidt haar lacterende koeien minimaal 120 dagen 6 uur per dag of minimaal 120 dagen 720 uur met een maximum van 10 melkkoeien per hectare, waarbij de melkkoeien vrije toegang hebben tot de weide, zodat ze natuurlijk graasgedrag kunnen vertonen.	In het programma Tuurlijk! gelden voor weidegang de regels zoals Stichting Weidegang deze heeft opgesteld. Onder weidegang binnen het programma Tuurlijk! wordt verstaan: Het weiden van alle lacterende koeien minimaal 120 dagen 6 uur of minimaal 120 dagen 720 uur, waarbij alle lacterende koeien toegang hebben tot de weide, zodat ze natuurlijk gedrag kunnen vertonen. Er wordt geweid wanneer het weer en de bodem het toelaat. Voor deze vorm van weidegang is het verplicht om maximaal 10 koeien per hectare weide beschikbaar te stellen. Tijdens de controle wordt er gelet op het aantal hectares beschikbaar (max. 10 koeien per hectare), het juist invullen van de weidetijden, startdatum max. 15 juni, haalbaarheid van het aantal dagen en uren, voldoende grasaanbod, geschikte perceelsafdeling beweidingskavels, wordt er zichtbaar geweid, kavelpad, loopruimte zichtbaar gebruikt, zijn de deuren geopend zodat lacterende koeien de keuze hebben om te gaan weiden. Controle vindt plaats a.d.h.v. fysieke (on)aangekondigde controles en meten in melk. Bij fysieke controle: 2x twijfel KO, bij "voldoet niet" KO.	Borging via eisen Stichting Weidegang. Administratieve controle op deelname weidegang die via zuivelverwerker is vastgelegd bestaande uit minimaal startdatum, weidedagen en weidetijden in Z-net. Fysieke controle op basis van de interpretatie. Om als starter van weidegang deel te kunnen nemen aan het eerste instroommoment dienen de koeien voor 1 april buiten te zijn. Dit wordt bijgehouden in de weidegangkalender.	Opvolging vindt plaats aan de hand van eisen Stichting Weidegang.
1.9 Gemiddelde levensduur melkkoeien (gemiddelde leeftijd bij afvoer) Veehouders voldoen op groepsniveau aan de minimumnorm van 5 jaar en 5 maanden en ontwikkelen plannen voor het halen van een score naar 6 jaar. <ul style="list-style-type: none"> • 2030 heeft 90% van de melkveebedrijven minimaal een levensduur van het sectorgemiddelde in 2018. • Doelstelling 2025: 70% van de bedrijven heeft minimaal een levensduur van het sectorgemiddelde in 2018. Veehouder dient minimaal een levensduur van 5 jaar en 2 maanden te hebben. 	Melkveehouder geeft machtiging van levensduur af. Bij de berekening wordt uitgegaan van het gemiddelde van afgelopen 12 maanden of 36 maanden. Berekening vloeit voort uit de berekening levensduur zoals vastgelegd is door de zuivel. Toetsmoment in december zal gaan over Q4 voorgaand jaar t/m Q3 lopende jaar. Veehouder dient minimaal de norm van 5 jaar en 2 maanden te behalen. Wanneer de gehele norm 5 jaar en 5 maanden als groepsniveau niet gehaald wordt, vindt er bij DOC Kaas een analyse plaats hoe dit heeft kunnen gebeuren. Van daaruit worden er verder stappen ondernomen.	Toetsmoment: het groepsgemiddelde wordt 1 keer per jaar bepaald in de maand december. Ieder kwartaal is er een uitslag beschikbaar. Wanneer melkveehouder onder de grens van groepsgemiddelde zit ontvangt hij een signalering. Wanneer melkveehouder onder de norm van 5 jaar en 2 maanden zit is het KO.	Bij niet afgeven van machtiging levensduur dient dit binnen 4 weken afgegeven te zijn. Indien geen machtiging, KO.
1.10 Monitoring dierwelzijns KPI's melkkoeien en jongvee Veehouders nemen deel aan Koemonitor en maken een actieplan in samenspraak met getrainde dierenarts. Bij lagere score voor dierenwelzijn KPI's volgt extra bezoek voor KoeKompas gericht op deze KPI's.	Veehouder neemt deel aan Koemonitor. Veehouder voert daarbij jaarlijks KoeKompas uit en maakt actieplan in samenspraak met getrainde dierenarts. Borging vindt plaats zoals omschreven in KKM.	Norm controleren.	Het niet beschikbaar hebben, of een verouderde Koemonitor geldt als afwijking en dient binnen 4 weken administratief hersteld te zijn.
1.11 Dierziekte beheersing Dierziekten zoals ParaTBC, Salmonella, IBR, BVD en Leptospirose worden gemonitord en beheerst.	Het melkveehouderijbedrijf beschikt over een geldige status voor BVD, IBR, para, salmonella en Leptospirose.	Controleren van deelname aan de programma's en of daarbij een juiste status is.	Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen de gestelde tijd van het betreffende programma te beschikken over een geldige status.

DIERGEZONDHEID & DIERENWELZIJN (1) VERVOLG

CRITERIUM	INTERPRETATIE	BEORDELIJNGSRICHTLIJN	SOORT AFWIJING
1.12 Antibiotica gebruik			
Er wordt gewerkt volgens BGP en BBP. DierDagDosering is max. 5 (rollend jaargemiddelde). Indien overschreden dient melkveehouder plan van aanpak in te leveren.	Tijdens de audit wordt gecontroleerd of er gewerkt wordt volgens BGP en BBP. Overschrijding van DierDagDosering wordt administratief gecontroleerd. Bij niet voldoen dient veehouder plan van aanpak aan te leveren.	Norm ontroleren.	Bij het niet voldoen levert melkveehouder binnen 4 weken het betreffende document aan.
1.13 Kalf bij de moederkoe			
Kalf wordt minimaal afgelikt door de moederkoe, voordat kalf en koe gescheiden worden	Veehouder toont protocol waarin vermeld staat hoe hij omgaat met het scheiden van kalf en moederkoe, waarbij kalf in ieder geval afgelikt dient te worden door moeder. In geval van dierziekte Para & Salmonella, dient veehouder hiervoor een uitzondering aan te vragen bij DOC Kaas.	Controleren van de norm, beschreven in een aanwezig protocol tijdens Tuurlijk! audit.	Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken een protocol op te sturen naar CI.
1.14 Gezondheidsmonitoring kalveren en jongvee			
Veehouders werken aan gezondheid van kalveren en streven naar een kalversterfte van lager dan 10% (op groepsniveau te behalen in 2030). Bovengrens 19%.	Norm controleren. Veehouder geeft machtiging voor kalversterfte af. Jaarlijks vindt controle plaats op het percentage met toetsmoment december. Het toetsmoment gaat over Q4 voorgaand jaar t/m Q3 lopend jaar. Groepsniveau wordt bepaald in juni. Voldoet veehouder niet dan ontvangt hij signalering met doelstelling voor 2030. Bovengrens 19%.	Het groepsgemiddelde wordt 1 keer per jaar bepaald in de maand juni. Toetsmoment is jaarlijks in december. Wanneer melkveehouder boven 19% zit is het KO.	Bij niet afgeven van machtiging kalversterfte dient dit binnen 4 weken afgegeven te zijn. Indien geen machtiging, KO.
1.15 Kalveren niet bestemd voor de melkveehouderij			
Mannelijke kalveren, kruislingen en vaarskalveren die niet bestemd zijn voor opfok verblijven minimaal 21 dagen op het melkveebedrijf.	Via I&R administratie controleren op welke leeftijd de mannelijke, kruislingkalveren en vaarskalveren die niet bestemd zijn voor opfok van het bedrijf vertrokken zijn. Daarnaast controleren van de leeftijd van de kalveren die in de eenlingboxen staan en navragen aan veehouder wanneer deze het bedrijf gaan verlaten.	Middels I&R administratie controleren op welke leeftijd de kalveren van het bedrijf vertrokken zijn. Controleren tijdens Tuurlijk! audit.	Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken een plan van aanpak op te sturen naar CI en DOC Kaas. Daarin staat op welke manier melkveehouder borgt dat kalveren minimaal 21 dagen op het bedrijf verblijven.
1.16 Kalfvolgsysteem			
Veehouder neemt deel aan kalfvolgsysteem.	Controle van deelname aan het kalfvolgsysteem.	Controle van deelname aan het systeem.	Bij niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken de machtiging te hebben aangezet. Anders KO.
1.17 Huisvesting kalveren			
Groepshuisvesting van kalveren vanaf maximaal 28 dagen leeftijd.	Vanaf een leeftijd van maximaal 28 dagen worden kalveren in groepshuisvesting (indien mogelijk minimaal 2 kalveren) op stro gehouden. Controleren middels I&R hoe oud de kalveren op het strohok en eenlingboxen zijn.	Controleren van de norm tijdens Tuurlijk! audit.	Bij het niet voldoen ontvangt melkveehouder binnen 4 weken een hercontrole.
1.18 Onthoornen van kalveren			
Onthoornen gebeurt door dierenarts of op aanwijzing van dierenarts. Verdoving en langdurige pijnbestrijding verplicht bij onthoornen en stimuleren van gebruik hoornloos vee. ↓	Controleren van verklaring van dierenarts hoe de manier van onthoornen is gebeurd, maar in ieder geval door dierenarts of op aanwijzing van dierenarts. Bij het onthoornen wordt gebruik gemaakt van verdoving en pijnbestrijding die werkt tot 48 uur.	Controleren van de norm tijdens Tuurlijk! audit.	Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken de betreffende missende documenten op te sturen naar CI.

DIERGEZONDHEID & DIERENWELZIJN (1) VERVOLG

CRITERIUM	INTERPRETATIE	BEOORDELINGSRICHTLIJN	SOORT AFWIJING
<p>1.19 Weidegang jongvee</p> <p>Het jongvee wordt minimaal 100 dagen geweid in de eerste twee levensjaren, registratie hiervan wordt bijgehouden. Veehouders kunnen hierbij gebruik maken van de beweidingsschema's van Stichting Weidegang als uitgangspunt.</p>	<p>Veehouder moet kunnen aantonen welk jongvee wanneer naar buiten gaat om aan de 100 dagen te voldoen. Veehouders kunnen hierbij gebruik maken van de beweidingsschema's van Stichting Weidegang als uitgangspunt. Noteer de periode dat jongvee wordt geweid en werkwijze vanaf welke leeftijd.</p>	<p>Norm controleren.</p>	<p>Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken aan te kunnen tonen dat de registratie en weidegang op orde is.</p>

GRONDGEBRUIK & MILIEU (2)

CRITERIUM	INTERPRETATIE	BEORDELINGSRICHTLIJN	SOORT AFWIJING
2.1 Grondgebondenheid In het programma wordt gestreefd naar regionale grondgebondenheid in 2030. Hierbij wordt het ruwvoer zoveel mogelijk op eigen grond geteeld en worden kringlopen gesloten door samenwerking met de akkerbouw. Wanneer alle benodigde ruwvoer niet op eigen grond geteeld kan worden, zijn buurtcontracten in een straal van 50 km toegestaan.	Met ruwvoer van eigen land de veestapel kunnen voorzien. Met uitzondering van hooi, stro en luzerne (betekenis ruwvoer zie punt 2.2). Buurtcontracten in een straal van 50 km toegestaan. Indien van toepassing invulformulier voor buurtcontract kunnen tonen.	Norm controleren. Uitgaande van berekening uit de KringloopWijzer (aanleg en aankoop ruwvoer) en contracten voor aankoop kunnen aantonen dat aanschaf max. in straal van 50 km is. In 2030 voldoen alle melkveehouders aan deze norm. Gegevens KringloopWijzer inzichtelijk en de buurtcontracten controleren. Aankoop ruwvoer leveringsbonnen kunnen tonen. Ruwvoeraankoop aangeven, leveringsbon/factuur vastleggen. Naam product (aankoop vers gras, kuilgras en snijmais).	Aangezien iedereen in 2030 moet voldoen, is hier nog geen sanctie op. Wel aangeven in beoordelingsrapport.
2.2 Ruwvoergebruik Melkveehouders voldoen op groepsniveau aan de minimumnorm dat 60% van het rantsoen bestaat uit ruwvoer. Ruwvoer dient in een straal van 50 kilometer van het bedrijf te worden geteeld (met uitzondering van hooi, stro en luzerne).	Ruwvoer: voedingsmiddel met een structuurwaarde hoger dan 1,10/kg DS. De structuurwaarde wordt beoordeeld op basis van de structuurwaarde zoals weergegeven in de CVB veevoedertabellen, zie www.cvbdiervoeding.nl voor de meest actuele CVB veevoedertabellen. De volgende voeders worden tot ruwvoeder gerekend: vers gras, kuilgras, snijmais, hooi, stro, luzerne. Om met max. 40% krachtvoer te kunnen volstaan dient een groot deel van het ruwvoeraandeel in het rantsoen te bestaan uit energierijk ruwvoer, te weten: vers gras, kuilgras, snijmais of een ander vergelijkbaar, energierijk ruwvoer. Een ander vergelijkbaar, energierijk diervoeder moet minimaal dezelfde hoeveelheid VEM (Voedereenheden voor melkproductie) per kg bevatten als snijmais. Krachtvoer: voedingsmiddel met een structuurwaarde van lager of gelijk aan 1,10/kg DS. De volgende voeders worden o.a. tot krachtvoer gerekend: Corn Cob Mix (CCM), maiskolvensilage / maiskolvenschroot (MKS), bietenperspulp, bierbostel, aardappelvezels, gras- en luzernebrok.	Norm controleren. Uitgaande van berekening uit de KringloopWijzer. Wanneer veehouder onder de minimumnorm van 60% ruwvoer zit, reminder aan de melkveehouders dat ze onder de doelstelling zitten. In 2030 voldoen alle melkveehouders aan deze norm. Het groepsgemiddelde wordt 1 keer per jaar bepaald in de maand juni n.a.v. de data uit de KringloopWijzer van voorgaand jaar. Deze norm geldt voor het gehele komende jaar. Toetsmoment hiervoor vindt plaats in de maand juni, veehouders krijgen reminder wanneer ze onder het niveau zitten.	N.v.t.
2.3 RTRS Soja Er wordt alleen duurzaam geteelde RTRS Soja aan het vee gevoerd.	RTRS staat voor Round Table on Responsible Soy. Deze duurzame soja is onderdeel van de Keten Kwaliteit Melk (KKM) erkenning. Wanneer het melkveebedrijf over een KKM-erkenning beschikt, is aan dit criterium voldaan.	Controleren of veehouder KKM-erkenning heeft.	KKM-regels gelden voor deze norm.
2.4 VLOG (non GMO) Melkveehouder is VLOG-gecertificeerd (heeft VLOG-erkenning), zoals vastgesteld staat in de voorwaarden van VLOG.	Controle vindt plaats zoals in de voorwaarden van VLOG beschreven.	Controleren aan de hand van voorwaarden VLOG. Indien beschikbaarheid van VLOG-voer in het gedrang komt, is het toegestaan om voor onbepaalde tijd te stoppen met VLOG.	VLOG-certificering/erkenning geldt voor deze norm. Geen VLOG-erkenning is KO.
2.5 Ontbossingsvrij veevoer Melkveehouders streven naar het voeren van ontbossingsvrij veevoer in 2025. In verband met beschikbaarheid van veevoer dat ontbossingsvrij is, voert melkveehouder in eerste instantie RTRS soja en VLOG-voer. Zodra de beschikbaarheid van ontbossingsvrij veevoer voldoende is, stroomt veehouder daarnaar door.	De soja die melkveehouders inkopen voor veevoer is gegarandeerd zonder ontbossing tot stand is gekomen.	Controleren van voerbonnen tijdens Tuurlijk! audit.	N.v.t.

GRONDGEBRUIK & MILIEU (2) VERVOLG

CRITERIUM	INTERPRETATIE	BEORDELINGSRICHTLIJN	SOORT AFWIJING
2.6 Palmolie Veehouders streven naar het voeren van RSPO palmolie in 2030.	RSPO staat voor Round table on Sustainable Palm Oil en geeft aan dat minimaal 95% van de palmolie in een product duurzaam is geproduceerd. Momenteel nog niet beschikbaar. Norm gaat in als het product voldoende beschikbaar is. Dit wordt dan schriftelijk kenbaar gemaakt aan deelnemers.	Controleren van voerbonden tijdens Tuurlijk! audit.	N.v.t.
2.7 Blijvend grasland Veehouders voldoen op groepsniveau aan de minimumnorm van 30% blijvend grasland (blijvend grasland minimaal 5 jaar blijvend grasland). In 2030 voldoen alle melkveehouders aan deze norm. Melkveehouder dient minimaal 20% blijvend grasland te hebben.	Uitgaande van gemiddelde van afgelopen 3 jaren uit de KringloopWijzer/RVO, startend met het jaargemiddelde van het voorgaande jaar. Berekening vloeit voort uit de berekening 'Blijvend grasland' uit de KringloopWijzer/RVO. Het percentage grasland wordt als volgt berekend en vastgesteld: % blijvend grasland van het totale areaal = totaal areaal blijvend grasland / totaal areaal bedrijf * 100%. Data van RVO/Gecombineerde Opgave dient ingelezen te worden in de KringloopWijzer. Wanneer in 2024 aangetoond kan worden dat het bedrijf in het lopende jaar voldoende blijvend grasland heeft is deelname aan Tuurlijk! vanaf het tweede instroommoment (1 juli) mogelijk.	Norm controleren. In het eerste jaar van deelname is de keuze om te beginnen met uitkomst voorgaande jaar of een 3 jaarsgemiddelde. Wanneer keuze is om te beginnen met voorgaande jaar, volgt het jaar aansluitend 2 jaars gemiddelde en daarna komt melkveehouder in het reguliere 3 jaars gemiddelde. Het groeps-gemiddelde wordt 1 keer per jaar bepaald in de maand juni n.a.v. de data uit de KringloopWijzer van voorgaand jaar. Deze norm geldt voor het gehele komende jaar. Toetsmoment hiervoor vindt plaats in de maand juni. Veehouders krijgen KO als ze onder de 20% zitten en reminder als ze onder het groeps-gemiddelde zitten.	Externe goedkeuring voor KringloopWijzer of mogelijkheid tot controle KringloopWijzer.
2.8 Gewasbeschermingsmiddelen Veehouders monitoren gebruik gewasbeschermingsmiddelen. Gebruik van glyfosaat op grasland is niet toegestaan*. Dit geldt ook voor rotatie van grasland naar een ander gewas.	Gewasbeschermingsmiddelen worden conform wet- en regelgeving gebruikt. Veehouder gebruikt zo min mogelijk gewasbeschermingsmiddelen. *Bij het scheuren van grasland wordt alleen glyfosaat gebruikt wanneer een expert overmatige aanwezigheid van kweek heeft aangetoond. Binnen 3 weken na gebruik van glyfosaat wordt het perceel ondergewerkt. Veehouder noteert dit en zorgt dat daarnaast ook een schrijven van een expert beschikbaar is tijdens de audit. Een expert is iemand van een erkend adviesbedrijf in de agrarische sector. Een expert is een adviseur die werkzaam is bij een leverancier van gewasbeschermingsmiddelen of is iemand die onafhankelijk advies verzorgt voor de juiste toepassing van gecertificeerde gewasbeschermingsmiddelen.	Norm controleren. Veehouder beschikt over spuitlicentie of huurt bedrijf in dat hieraan voldoet, wanneer veehouder gebruik maakt van gewasbeschermingsmiddelen. Veehouder kan bewijs hiervan overleggen. Veehouder kan noodzaak gebruik van glyfosaat aantonen via ondertekend formulier van expert. Er zijn 2 normen: 1. Conform voorschrift spuitlicentie kunnen tonen. Indien gebruikt wordt gemaakt van loonwerker dit via rekening kunnen tonen. 2. Indien gebruik glyfosaat aangeven voor welke percelen. Bij twijfel over de wijze van onkruidbestrijding/toepassing glyfosaat wordt een gewas/grasmonster genomen. Dit monster wordt geanalyseerd op aanwezigheid van glyfosaat of afbraakproducten daarvan, door een daarvoor geaccrediteerd onderzoekslaboratorium.	Bij het niet voldoen dient melkveehouder te beschikken over spuitlicentie of factuur voor het laten spuiten en/of verklaring van expert voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en dit administratief aan te kunnen tonen binnen 4 weken.
2.9 Verlagen ammoniakuitstoot Iedere melkveehouder heeft een plan van aanpak voor het verlagen van de ammoniakuitstoot. In het plan worden door de veehouder tenminste 1 van de 4 maatregelen genomen, te weten: 1. Verlagen ruw eiwit in totaalrantsoen 2. Verhogen uren weidegang 3. Mest verdund met water uitrijden 4. Emissiearme/-beperkende vloer.	Melkveehouder geeft voor 1 februari aan in Z-net voor welke keuze hij gaat (1, 2, 3 of 4) om ammoniakuitstoot te verlagen. Keuze 1: te controleren middels de KringloopWijzer. Maximaal toegestaan 160 RE/kg ds in totaalrantsoen; Keuze 2: Veehouder geeft in Z-net weide-uren aan. Hierbij geldt: minimaal 900 weide-uren met volledige weidegang; Keuze 3: Veehouder kan aantonen, d.m.v. waterbron bij mestopslag of foto's/filmpjes/ factuur loonwerker dat er met water verdund wordt bij het uitrijden van mest. Dit betekent dat er minimaal 25% water bij de uitgereden mest toegevoegd dient te worden; Keuze 4: Melkveehouder kan certificaat tonen van emissiearme/-beperkende vloer.	Norm controleren. Verlaging ammoniakuitstoot per hectare uit de KringloopWijzer. Monitoring op groepsniveau. Maatregelen controleren tijdens de audit.	Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken aan te geven bij CI en DOC Kaas welke van de 4 keuzes melkveehouder kiest. Bij de volgende reguliere controle dient de gekozen route zichtbaar (d.m.v. foto's/filmpjes/weidegangkalender/KLW data/certificaat vloer) aangetoond te kunnen worden.

KLIMAAT (3)

CRITERIUM	INTERPRETATIE	BEOORDELINGSRICHTLIJN	SOORT AFWIJING
<p>3.1 Broeikasgasuitstoot in kg CO₂-equivalenten per kg melk</p> <p>In 2030 is de emissie van broeikasgassen van de hele keten met 25% gereduceerd (basisjaar 2015). Dit kan door maatregelen die de emissie verlagen of door maatregelen die koolstof vastleggen. Iedere individuele melkveehouder maakt een bedrijfsspeciek plan voor de reductie van emissie van broeikasgassen. Daarnaast stelt DMK een Science Based Target op. Maximale CO₂ eq per kg melk is 1250 gram, berekend aan de hand van de KringloopWijzer.</p> <p>Veehouders voldoen op groepsniveau aan het maximum van 1.050 gram CO₂-eq / kg melk.</p>	<p>Berekening CO₂ veehouders vindt plaats aan de hand van de KringloopWijzer. Daarnaast berekent DMK haar CO₂ uitstoot en rapporteert dit aan de hand van de Science Based Target.</p>	<p>Norm controleren. Ondergrens is keuze uit 3 jarig gemiddelde of uitslag afgelopen jaar. Berekening vloeit voort uit de berekening CO₂-eq/kg melk uit de KringloopWijzer. Er is een omrekening voor bedrijven met veengrond. Per % veengrond mag er een correctie van 3,59 gram CO₂ eq per kg melk worden gehanteert. Vanaf de Kringloopwijzer versie 2023 wordt een bedrijfsspecifieke omrekeningsfactor ingebouwd en vervalt deze omrekening.</p>	<p>KO, behalve wanneer weersinvloeden zorgen voor grote verschillen.</p>
<p>3.2</p> <p>Duurzame energie</p> <p>Veehouders gebruiken hernieuwbare energie op hun melkveebedrijf. Minimale eis is dat alle stroom op het bedrijf van hernieuwbare bronnen komt (dit kan aankoop zijn). Het streven is dat de lokale productie en consumptie van energie van de groep deelnemende melkveehouders in 2030 volledig in balans is.</p>	<p>Melkveehouder toont aan dat hij door middel van opwekking op het bedrijf zelf of door aankoop groene stroom voldoet aan de eis. Indien melkveehouder niet voldoende opwekt, dient het aangekochte verbruik van groene oorsprong te zijn of zijn hiervoor groencertificaten aangeschaft. Indien melkveehouder bij start deelname aan het Tuurlijk! programma nog een lopend contract heeft (niet groen), mag dit contract tot 2 jaar na deelname uitgediend worden, daarna dient contract van groene oorsprong te zijn. Veehouder levert hier jaarlijks bewijs voor aan. Voor groene stroom is dat de nota. Voor opwekking is dat het jaarlijks opgewekt aantal kWh en het verbruik.</p>	<p>Norm controleren.</p>	<p>Documenten dienen binnen 4 weken opgestuurd te worden en administratief hersteld te zijn.</p>

BIODIVERSITEIT (4)

CRITERIUM	INTERPRETATIE	BEORDELINGSRICHTLIJN	SOORT AFWIJING
<p>4.1 Gaia biodiversiteitsmeetlat</p> <p>Veehouders vullen Gaia biodiversiteitsmeetlat van CLM in.</p>	<p>Jaarlijks dient Gaia biodiversiteitsmeetlat voor 1 december ingevuld te zijn. Wordt getoond in bedrijfsprofiel.</p>	<p>Norm controleren.</p>	<p>Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken een geldige Gaia biodiversiteitsmeetlat te hebben uitgevoerd.</p>
<p>4.2 Kruidenrijk grasland</p> <p>Veehouders voldoen op groepsniveau aan 10% kruidenrijk grasland/natuurland, t.o.v. het totale areaal grasland. (Alle hectares kruidenrijk grasland + alle hectares natuurland)/ totaal hectares grasland. Bron KringloopWijzer.</p>	<p>Onder kruidenrijk grasland vallen ook slootkanten en/of akkerranden. In het kruidenrijk grasland moeten minimaal 5 kruiden en/of minimaal 2 soorten klaver zitten. Veehouder dient een label van het mengsel te bewaren om te tonen tijdens beoordeling. Wanneer veehouder beheersovereenkomst heeft of contract met terreinbeherende organisatie dient deze getoond te worden. Veehouder dient vanuit RVO het totale areaal te kunnen aantonen dat dit minimaal 10% betreft. Heeft veehouder minder dan 5% kruidenrijk grasland/natuurland, dient hij dit het aankomende jaar minimaal te verhogen naar 7,5% en dat jaar erna naar 10%. Dit dient aangetoond te kunnen worden. Heeft een veehouder tussen de 5 en 9,9 % dan dient dit na 1 jaar verhoogd te zijn naar 10 %. Invullen in het bedrijfsprofiel de hectares.</p>	<p>Controleren van de norm tijdens Tuurlijk! audit en administratief vanuit kringloopWijzer. Signalering als veehouder niet aan niveau voldoet.</p>	<p>In dit eerste jaar mag het in het na-jaar ingezaaid worden. Opvolgende jaren moeten de kruiden minimaal in het voorjaar ingezaaid worden om voor dat lopende jaar mee te laten tellen.</p>
<p>4.3 Nestkasten en/of insectenhotel</p> <p>Op het boeren erf zijn minimaal 3 nestkasten/nestmogelijkheid en 1 insectenhotel.</p>	<p>Veehouder dient aan te geven waar nestkasten/nestmogelijkheden en insectenhotel staan. Dit document dient te worden geupload in Z-net. Het insectenhotel en/of de insectenhottelen behoren een minimale totaaloppervlakte te hebben van 1 m².</p>	<p>Controle tijdens Tuurlijk! audit.</p>	<p>Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken aan te kunnen tonen dat nestkasten en/of insectenhotel aanwezig is.</p>
<p>4.4 Boerenwaluw</p> <p>Minimaal 1 gebouw is toegankelijk voor de boerenwaluw m.u.v. tanklokaal.</p>	<p>Minimaal 1 van de gebouwen (m.u.v. tanklokaal) wordt beschikbaar gesteld voor boerenwaluwen in de periode van april t/m september. Veehouder dient aan te geven welk gebouw het betreft. Plattegrond dient te worden geupload in Z-net.</p>	<p>Controleren van de norm tijdens Tuurlijk! audit.</p>	<p>Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken aan te kunnen tonen dat er een gebouw beschikbaar wordt gesteld voor boerenwaluw.</p>
<p>4.5 Boerenlandvogels</p> <p>Veehouder beschermt de boerenlandvogel in het broedseizoen door het markeren van nesten en/of uitgesteld maaien.</p>	<p>Veehouder toont beheersovereenkomst zoals afgesproken met de collectieven in het kader van weidevogelbescherming. Indien veehouder geen beheersovereenkomst heeft vult veehouder zelfverklaring in, eventueel aangevuld met foto's van markeringen.</p>	<p>Controleren van de norm. Veehouder heeft beheersovereenkomst en/of eigen verklaring die jaarlijks wordt aangeleverd aan zuivelverwerker.</p>	<p>Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken de documenten aan te leveren.</p>
<p>4.6 Wild</p> <p>Bij maaien gebruik maken van een zogenaamde wildredder of maaien van binnen naar buiten ter bescherming van wild.</p>	<p>Veehouder kan fysiek wildredder tonen of laat document zien dat hij of zijn loonwerker van binnen naar buiten maait.</p>	<p>Controleren van het document of de wildredder aanwezig is.</p>	<p>Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken de documenten aan te leveren waaruit blijkt hoe hij dit voor komende jaar gaat aanpakken.</p>

BIODIVERSITEIT (4) VERVOLG

CRITERIUM	INTERPRETATIE	BEOORDELINGSRICHTLIJN	SOORT AFWIJKING
<p>4.7 Erfbeplanting en landschapselementen</p> <p>Melkveebedrijf streeft er naar om de biodiversiteit op het erf te vergroten. Dit kan door middel van bloemrijke stroken, aanplanten van een boomgaard of heggen en boomwallen. Veehouder heeft in ieder geval 1 van onderstaande elementen: solitaire bomen, bomenrijen (leibomen, knotbomen), lanen, singels, heggen, hagen, bosjes en boomgaarden of een bloemrijke strook op het erf. Naast het erf beheren veehouders ook landschapselementen, zoals hagen en bossingels, houtwallen e.d. Daarnaast dient een bloemstrook op een zichtbare plek (bij voorkeur vanaf de weg) aangelegd te worden.</p>	<p>Erfbeplanting is de opgaande beplanting op een doorgaans met afrastering, hekken of sloten omgeven stuk grond bij een huis of boerderij. Het gaat om solitaire bomen, bomenrijen (leibomen, knotbomen), lanen, singels, heggen, hagen, bosjes en boomgaarden. Ook bloemstroken mogen hiertoe meegerekend worden. Beheersovereenkomsten/eigen verklaring voor het beheren van landschapselementen kunnen hierbij geupload worden in Z-net. Bloemstrook dient minimaal 100 m² te zijn.</p>	<p>Tijdens fysieke controle wordt gekeken of er erfbeplanting aanwezig is zoals aangegeven op Z-net. Bij niet voldoen maakt veehouder plan voor erfbeplanting.</p>	<p>Bij het niet voldoen dient melkveehouder binnen 4 weken de documenten aan te leveren.</p>

ALGEMEEN (5)

CRITERIUM	INTERPRETATIE	BEORDELIJNGSRICHTLIJN	SOORT AFWIJKING
5.1 Continue goede melkqualiteit Het melkveebedrijf heeft: <ul style="list-style-type: none"> • Een geldige KKM erkenning. • Afgelopen 24 maanden geen melkweigering. 	De melkqualiteit betreft de voorwaarden zoals deze vermeld staan in de leveringsvoorwaarden van DOC Kaas. Als veehouder in de melkweigering komt ontstaat een KO voor deelname aan het programma Tuurlijk!.	Te controleren via de borging van de CI die hier het toezicht op heeft. In dit geval Qlip.	Bij niet voldoen KO.
5.2 Veiligheid voor mens en dier Veehouders volgen RI&E module. Update na 4 jaar of na grote wijziging.	Veehouder beschikt over een Risico-Inventarisatie en -Evaluatie van Stigas, die niet ouder dan 4 jaar mag zijn. De RI&E onderzoekt de veiligheidsrisico's binnen een bedrijf en resulteert in een plan van aanpak om de risico's aan te pakken. Veehouder dient een Stigas RI&E beschikbaar te hebben.	Controleren of RI&E module is gevolgd/ingevuld beschikbaar is.	Bij niet beschikbaar hebben van RI&E dient deze binnen 4 weken administratief hersteld te worden door het aanleveren van een juiste RI&E.
5.3 Brandveiligheid Op het bedrijf is een brandveiligheidsprotocol beschikbaar, waardoor het risico op brand wordt vermeden.	Melkveehouder dient een brandveiligheidsprotocol te kunnen tonen. Het protocol bevat op z'n minst de volgende onderdelen: <ol style="list-style-type: none"> 1. Rapportage 5 jaarlijks goedgekeurde elektrakeuring van minimaal Scope 10 door onafhankelijke partij 2. Kloppende ingetekende plattegrond waar bluswatervoorziening en brandblussers op het eigen terrein zich bevinden, 3. Uitgevoerd actieplan ter bestrijding van knaagdieren. Plan dient iedere 3 jaar ge-update te worden en ook wanneer er grote veranderingen in de bedrijfsgebouwen heeft plaatsgevonden. Plan en monitoring dient gemaakt en uitgevoerd te worden door een ongediertebestrijdingsbedrijf. 	Controleren van aanwezigheid protocol met de onderdelen elektrakeuringsrapport niet ouder dan 5 jaar , plattegrond voor wat betreft bluswatervoorziening en actieplan knaagdieren bestrijding.	Afwijking dient binnen 4 weken administratief hersteld te zijn. Dit kan door het aanleveren van het juiste brandveiligheidsprotocol.
5.4 Workshops Melkveehouders leren van elkaar d.m.v. workshops. Jaarlijks worden minimaal 2 workshops gevolgd. De workshop moet minimaal voldoen aan: <ol style="list-style-type: none"> 1. De workshop heeft betrekking op een onderwerp uit Tuurlijk! 2. De Workshop heeft een minimale duur van 3 uur. 	DOC Kaas biedt jaarlijks 2 keer een workshop aan die betrekking heeft op een van de onderwerpen van het programma of een onderwerp die wordt aangedragen door afnemer/klant. De workshops vinden plaats op centrale plaatsen in kleine groepen en duren minimaal 3 uur. Melkveehouder heeft de mogelijkheid om een andere workshop te volgen dan DOC Kaas aanbiedt. Deze workshop moet voldoen aan de eisen die DOC Kaas gesteld heeft aan de kwaliteit van de workshop. Melkveehouder dient schriftelijk toestemming te vragen aan DOC Kaas indien melkveehouder kiest voor een andere workshop dan DOC Kaas aanbiedt. DOC Kaas geeft per email uitsluitsel daarover. Wanneer veehouder halverwege het jaar instroomt is deelname aan 1 workshop afdoende.	Norm controleren. In het bedrijfsprofiel worden de workshops die door melkveehouder gevolgd zijn, ingelezen door DOC Kaas. De workshops worden lopende het jaar gegeven. Controle van het aantal workshops vindt plaats via jaarlijkse toetsingsdatum van 31 december. Bij herstel dient veehouder aan te kunnen tonen dat hij zich ingeschreven heeft voor een workshop die binnen een half jaar gegeven wordt of bewijs kunnen tonen dat hij workshop gevolgd heeft in het betreffende jaar.	Het niet volgen of gevolgd hebben van 2 workshops in een jaar, betekent dat melkveehouder het aantal workshops dat niet gevolgd is moet inhalen binnen 4 weken na het uitkomen van het controle rapport. Hierbij dient rekening gehouden te worden met de mogelijkheid om workshops te kunnen volgen die aan de eisen van Tuurlijk! voldoen.